

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ขยะมูลฝอย นับเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญปัญหาหนึ่งของชุมชนต่างๆ ทั่วโลก เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและสัตว์นำโรคต่างๆแล้ว ยังจะเป็นปัญหาด้านกลิ่นเหม็นสร้างความรำคาญให้กับชุมชน เป็นปัญหาทำให้แหล่งน้ำเน่าเสียจากการที่ขยะมูลฝอยมีอินทรีย์สารเน่าเสียหรือมีของเสียอันตรายปะปนอยู่ ทำให้ไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ นอกจากนี้ ปัญหาขยะมูลฝอยยังจะทำให้ชุมชนขาดความสะอาด สวยงาม ไม่น่าอยู่และยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บ ขน และกำจัดขยะอีกด้วย จากรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2552 พบว่าทั่วประเทศมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 15 ล้านตัน หรือวันละ 41,240 ตัน และมีแนวโน้มว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปีเนื่องจากจำนวนประชากรที่มากขึ้น รวมทั้งสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการบริโภคในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จะมีปริมาณขยะมูลฝอยมากกว่าชุมชนทั่วไปเป็นเท่าตัว กล่าวคือ ปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยในชุมชนทั่วไปจะมีอัตราเฉลี่ยเท่ากับ 0.6 - 0.8 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในขณะที่พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น เมืองพัทยา เมืองภูเก็ต พบว่ามีอัตราการเกิดขยะเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 1.5 เท่าต่อคนต่อวัน (อาณัติ ต๊ะปิงตา, 2551) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคส่วนต่าง ๆ ต้องหันมาให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรม และกำหนดแนวทางหรือรูปแบบการแก้ปัญหาที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติต่อไป

ตลาดน้ำอัมพวา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่ได้รับค่านิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้เกิดผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดน้ำและในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา รวมทั้งพื้นที่โดยรอบด้วย อย่างไรก็ตามการพัฒนากองท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาที่ขยายตัวเป็นไปอย่างรวดเร็วและขาดการวางแผนอย่างรอบคอบ จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมก็คือปัญหาการตกค้างของขยะที่มีจำนวนมาก ปัญหากลิ่นเหม็นรบกวนจากกองขยะ ปัญหาการเน่าเหม็นของน้ำในคูคลองต่าง ๆ ปัญหาการสะสมของขยะที่ไม่ย่อยสลายในแหล่งน้ำ เช่น กุ้งพลาสติก โฟม กระจังบรรจุอาหารและเครื่องดื่มต่าง ๆ ในคู

คลอง ปัญหาที่ระบายน้ำในชุมชนอุดตัน ปัญหาสภาพภูมิทัศน์ของคุณคลอง แม่น้ำขาดความสวยงาม ปัญหาการเก็บรวบรวมขยะและนำไปกำจัดอย่างไม่ถูกวิธี รวมทั้งปัญหาการขาดระบบการจัดการในรูปแบบของการนำขยะกลับไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องตระหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังเช่นตลาดน้ำอัมพวาที่จำเป็นต้องมีกลไกการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมและลดปริมาณของเสียที่จะทำให้เกิดขยะ มีการนำขยะกลับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสันติและเกื้อกูล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน (people participatory) นับเป็นกลไกความร่วมมือที่จะทำให้ประชาชนได้พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน จนกระทั่ง สามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับจังหวัดสมุทรสงครามมีวิสัยทัศน์ “เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลองระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงาม” มียุทธศาสตร์ของจังหวัดที่สำคัญ คือ การพัฒนาจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ทางลำคลอง และการปลูกจิตสำนึกให้ชาวจังหวัดสมุทรสงครามรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงาม จากเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงมีความสำคัญยิ่งที่จะต้อง ทำการศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยมุ่งศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวารวมทั้งชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ ยิ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ให้อยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสงวน อนุรักษ์ พัฒนา ใช้ประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

1.2 ปัญหาการวิจัย

- 1.2.1 พฤติกรรมการทิ้งขยะของชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีสภาพเป็นอย่างไร
- 1.2.2 การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลอัมพวามีประสิทธิผลเพียงใด
- 1.2.3 รูปแบบการจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสมของตลาดน้ำอัมพวาควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 ศึกษาพฤติกรรมกรรมการทิ้งขยะของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา
- 1.3.2 ศึกษาประสิทธิผลในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลอัมพวา อ.อัมพวา
จ.สมุทรสงคราม
- 1.3.3 ศึกษารูปแบบการจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มุ่งศึกษาพฤติกรรมกรรมการทิ้งขยะของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย ของเทศบาลตำบลอัมพวา รวมถึงรูปแบบการจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำการศึกษาชุมชนตลาดน้ำอัมพวา เขตเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการระหว่างเดือน ตุลาคม 2552 – กันยายน 2553

1.5 นิยามศัพท์

การจัดการขยะ หมายถึง การดำเนินการเก็บกวาด รวบรวม ขนย้าย และกำจัดขยะมิให้เหลือตกค้าง ณ บริเวณครัวเรือน หรือชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และหรือในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลอัมพวามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา

ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา หมายถึง ครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

พฤติกรรมกาตั้งขยะของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา หมายถึง พฤติกรรมกาตั้งขยะของครัวเรือนและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำอัมพวา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.6.1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้กระบวนกาวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบขององค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง และยังเป็นกาสร้างโอกาสให้นักศึกษา และอาจารย์ซึ่งเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ของมหาวิทยาลัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยจากประสบการณ์ตรงในพื้นที่ทำการวิจัย นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะได้ทำหน้าที่บริการวิชาการให้สังคม ชุมชน และยังเป็นกาสร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพกาวิจัยและการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยในโอกาสต่อไปอีกด้วย

1.6.2 เทศบาลตำบลอัมพวา ซึ่งเป็นหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ทำการวิจัย จะได้รูปแบบการบริหารจัดการขยะชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการขยะชุมชนในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาได้อย่างเหมาะสม ตรงความต้องการของชุมชน อันจะทำให้พื้นที่ หรือชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลองบรรลุดตามยุทธศาสตร์ และเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัดสมุทรสงคราม

1.6.3 จังหวัดสมุทรสงคราม ได้รูปแบบการบริหารจัดการจัดการขยะชุมชนต้นแบบ ซึ่งสามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการขยะดังกล่าวไปประยุกต์ใช้บริหารจัดการขยะชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น พื้นที่ชุมชนตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำบางน้อย ดอนหอยหลอด ตลาดริมทางรถไฟ เป็นต้น

1.6.4 **ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา** ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาจะได้รับการพัฒนาเสริมสร้าง ศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการ จัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งกิจกรรมและวิธีการดังกล่าว สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการพึ่งตนเอง รวมทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ชุมชน พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคต